

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK

NIEDZIELA DNIEM KOŚCIOŁA

Znaczeniu i miejscu niedzieli w życiu Kościoła papież Jan Paweł II poświęca trzeci rozdział Listu apostolskiego *Dies Domini* (DD), bezpośrednio po omówieniu niedzieli jako dnia Chrystusa. Taki układ treści Listu wynika z istotnego związku Chrystusa z Kościołem. Sobór naucza, że „z boku umierającego na krzyżu Chrystusa zrodził się przedziwny sakrament całego Kościoła” (KL 5; por. KKK 766). Pascha Chrystusa daje początek Kościołowi jako nowemu ludowi Bożemu. W obecnym czasie dziejów zbawienia Kościół jest Jego Mistycznym Ciałem, złożonym z wielu członków, którego On sam jest Głową i Pasterzem. W Kościele i przez Kościół działa sam Chrystus mocą Ducha Świętego.

Uważna lektura całego dokumentu pozwala dostrzec także inne liczne miejsca, w których Papież wyraźnie wiąże świętowanie niedzieli z życiem Kościoła. Wynika to stąd, że już od samych początków Kościoła istnieje ścisła więź między niedzielą a życiem wspólnot chrześcijańskich (DD 1).

ZNACZENIE PASCHY I ZESŁANIA DUCHA ŚWIĘTEGO DLA KOŚCIOŁA

Niedziela jest tygodniowym świętem, w którym Kościół wspomina i uobecnia w Eucharystii Paschę Chrystusa i Jego ukazywanie się po zmartwych-

wstaniu swoim uczniom, przynoszące im pokój i błogosławieństwo. Dlatego za św. Augustynem Papież nazywa niedzielę „sakramentem Paschy” (DD 19). Jest to pierwsza racja świętowania przez Kościół niedzieli jako wspomnienia faktu zmartwychwstania Chrystusa „pierwszego dnia szabacie” i Jego ukazywania się uczniom. Papież wyraźnie pisze, że w niedzielę Kościół obchodzi misterium paschalne Chrystusa (DD 3; por. KL 106). Dlatego niedziela jako dzień Paschy Chrystusa stała się także dniem Kościoła¹ Pełny i właściwy sens niedzieli można poznać jedynie przez odwołanie się nie tylko do Niedzieli Zmartwychwstania, ale także do Niedzieli Zesłania Ducha Świętego. Dzień Pięćdziesiątnicy Papież określa „epifanią Kościoła, objawionego jako lud, w którym rozproszone dzieci Boże, mimo wszelkich dzielących je różnic, gromadzą się w jedno” (DD 20; por. KKK 767). Niedziela zatem jako dzień, w którym Kościół wspomina swoje narodziny z paschalnego misterium Chrystusa, Jego spotkania po zmartwychwstaniu z uczniami oraz posłanie od Ojca Ducha Świętego, jest także dniem Kościoła, który wyznacza „cały rytm życia uczniów Chrystusa” (DD 21; 1 Kor 16, 2)²

Dar Ducha Świętego w Niedzielę Pięćdziesiątnicy dał początek widzialnemu istnieniu Kościoła i ciągle jest tajemnicą, która go nieustannie ożywia (DD 28; por. *Dominum et Vivificantem* 22-26). Ze względu na ścisły związek Zesłania Ducha Świętego z tajemnicą paschalną niedziela jako „Pascha tygodnia” staje się więc w pewien sposób „Pięćdziesiątnicą tygodnia” W niedzielę wierni jako Kościół Jezusa Chrystusa ciągle na nowo przeżywają radosne spotkanie ze Zmartwychwstałym, który „ożywia ich tchnieniem swego Ducha” (DD 28). Nic więc dziwnego, że od czasów apostoelskich Kościół obchodzi i uobecnia w liturgii w rytmie tygodniowym zbawcze wydarzenie odkupienia, którego dokonał Chrystus przez swoją błogosławioną mękę, śmierć i chwalebne zmartwychwstanie oraz zesłanie Ducha Świętego (por. KL 5-6).

¹ Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Eucharystia a dzień Pański*. W: *Jezus eucharystyczny*. Red. M. Rusecki, M. Cisto. Lublin 1997 s. 115-130.

² Zob. P V i s e n t i n. *Domenica: dalla celebrazione pasquale a osservanza legale*. „Rivista liturgica” 64:1977 s. 23-27; A. D o n g h i. *Domenica e anno liturgico*. Tamże s. 56-61

NIEDZIELNE ZGROMADZENIE EUCHARYSTYCZNE

Wszystkie najważniejsze aspekty świętowania niedzieli oraz jej znaczenie dla istnienia i rozwoju Kościoła zawierają się w celebracji niedzielnej Eucharystii we wspólnocie parafialnej lub jeszcze doskonalej wtedy, gdy przewodniczy jej biskup diecezjalny (por. KL 41; 42). Dlatego Papież rozpoczyna rozdział o niedzieli jako dniu Kościoła od ukazania teologicznego znaczenia zgromadzenia eucharystycznego i nazywa je sercem niedzieli (DD 31)³ W niedzielę wierni nie tylko wspominają misterium paschalne Chrystusa, ale także doświadczają obecności zmartwychwstałego Pana, który obiecał swoim uczniom: „Ja jestem z wami przez wszystkie dni aż do skończenia świata” (Mt 28, 20). Obowiązkiem wszystkich członków Kościoła wynikającym z sakramentu chrztu jest głoszenie i przeżywanie tej obecności, nie tylko we wnętrzu swego serca, czyli indywidualnie i prywatnie, ale także we wspólnocie i publicznie wobec całego świata. W ten sposób potwierdzają swoją przynależność do Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa i nowego ludu Bożego (por. KK 9).

Pisząc o Kościele, którego znakiem jest zgromadzenie eucharystyczne, Papież odwołuje się do greckiego pojęcia *ekklesia* (od *ek-kaleîn* – „wołać poza”, „zwołanie”; KKK 751). Według KKK termin *ekklesia*, czyli „Kościół” w pojęciu chrześcijańskim, oznacza jednocześnie trzy rzeczywistości: zgromadzenie liturgiczne (por. 1 Kor 11, 18; 14, 19.28.34.35), lokalną wspólnotę (por. 1 Kor 1, 2; 16, 1) i całą powszechną wspólnotę wierzących (por. 1 Kor 15, 9; Ga 1, 13; Flp 3, 6; KKK 752). Te trzy znaczenia są nierozłączne. Kościół jako lud gromadzony przez Boga na całym świecie „istnieje we wspólnotach lokalnych i urzeczywistnia się jako zgromadzenie liturgiczne, przede wszystkim eucharystyczne” (KKK 752; por. KK 26). Ochrzczeni, tworząc Mistyczne Ciało Chrystusa i społeczność ludu Bożego, uczestnicząc w zgromadzeniu zwołanym przez Chrystusa, w pełni „wyrażają tożsamość Kościoła jako *ekklesia*, zgromadzenia zwołanego przez zmartwychwstałego Pana, który oddał życie w ofierze, „by rozproszone dzieci Boże zgromadzić w jedno” (J 11, 52). Dzięki działaniu Ducha Świętego wierni tworzą „jedno w Chrystusie” (por. Ga 3, 28; DD 31). Tę jedność ochrzczeni uświadamiają sobie samym i ukazują ją wobec świata wtedy, gdy gromadzą się we wspólnocie na celebrację Eucharystii. Jednocześnie stają się znakiem pierwszej

³ Zob. V i s e n t i n. *Domenica* s. 27-30.

wspólnoty chrześcijańskiej opisanej w Dz 2, 42, która trwała „w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwie” Tego rodzaju zgromadzenie Kościoła tworzą wierni różnych pokoleń, języków ludów i narodów (por. Ap 5, 9).

Wyjątkowe znaczenie niedzielnej Eucharystii Papież wyjaśnia odwołując się do spotkań uczniów ze zmartwychwstałym Chrystusem, począwszy od wieczora w dniu Paschy (por. J 20, 19), a następnie po ośmiu dniach (J 20, 26). Tę niewielką wspólnotę uczniów, w której w pewien sposób obecny był już lud Boży wszystkich czasów, określa „założeniem Kościoła” Do gromadzącej się już wtedy w ustalonym czasie (co osiem dni) wspólnoty uczniów przychodził zmartwychwstały Chrystus (por. J 20, 29). Na potwierdzenie ścisłego związku między objawieniem się Zmartwychwstałego i Eucharystią Papież odwołuje się do wydarzenia przeżytego przez dwóch uczniów w drodze do Emaus, którym zmartwychwstały Pan wyjaśniał Pisma i przy stole łamał z nimi chleb (Łk 24, 30).

CELEBRACJA NIEDZIELNEJ EUCHARYSTII EPIFANIĄ KOŚCIOŁA

Tak rozumianą tajemnicę Kościoła pozwala najdoskonalej głosić, doświadczać i przeżywać celebrowanie Eucharystii, która „karmi i kształtuje” Kościół, gdy wszyscy uczestniczą w tym samym Chlebie i tworzą jedno Ciało (por. 1 Kor 10, 17)⁴ W ten sposób celebrowanie Eucharystii ma zawsze wymiar eklezjalny, który wpisany jest w samą jej istotę⁵ Odwołując się do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Papież stwierdza, że celebrowana we wspólnocie niedzielna Eucharystia jest pamiątką zmartwychwstania Chrystusa i dlatego „niedzielna celebrowanie dnia Pańskiego i Eucharystii stanowi centrum życia Kościoła

⁴ Zob. tamże s. 30-35.

⁵ Zob. M. R u s e c k i. *Eklezjotwórczy wymiar Eucharystii*. W: *Jezus eucharystyczny* s. 167-175; R. K a m i ń s k i. *Wspólnototwórcza rola Eucharystii*. Tamże s. 177-187; S. C z e r w i k. *Sprawowanie Eucharystii objawia i buduje Kościół*. W: *Ewangelizacja i Eucharystia. Program duszpasterski na rok 1992/93*. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1992 s. 53-69; R. R a k. *Kościół a Eucharystia*. Tamże s. 31-40; t e n ż e. *Dzień Pański jako dzień Kościoła i Eucharystii*. Tamże s. 142-157; S. C z ł a p a. *Niedziela dzień Pański i dzień Kościoła*. „Collectanea Theologica” 48:1978 z. 2 s. 97-100.

ła” (DD 32; KKK 2177), a uczestnictwo w niej „jest sercem niedzieli” (DD 52). Celebracja Eucharystii jest zawsze epifanią Kościoła partykularnego, któremu przewodniczy biskup lub posłani przez niego prezbiterzy (DD 34; por. KL 42). Na uwagę zasługuje stwierdzenie Listu, że Eucharystia celebrowana każdego dnia niczym nie różni się co do swej istoty od tej w niedzielę. Niedzielna jednak Eucharystia, ze względu na uczestników i bardziej uroczystą formę celebracji, ma szczególny charakter eklezjalny i w pewnym sensie wzorcowy dla innych celebracji eucharystycznych (DD 50).

Każda wspólnota, gromadząc się na „łamaniu chleba”, uświadamia sobie, że jest miejscem, w którym „ureczywistnia się konkretnie tajemnica Kościoła” W czasie liturgii otwiera się także na komunie z Kościołem powszechnym i prosi Ojca, aby „pamiętał o Kościele rozproszonym po całym świecie” i pozwolił mu wzrastać w miłości i jedności z Papieżem, biskupem Kościoła partykularnego i innymi biskupami poszczególnych Kościołów (DD 34). Papież powołuje się w tym miejscu na List Kongregacji Nauki Wiary *O niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunie* (28 maja 1992)⁶, którego celem było wyjaśnienie pojęcia „komunie” i jego właściwa interpretacja w eklezjologii katolickiej. Chodziło w nim o to, aby uniknąć jedynie horyzontalnego, czyli socjologicznego, rozumienia „komunii” które prowadzi do pojęcia Kościoła powszechnego jako głównie federacji Kościołów lokalnych (nr 7-10). Według Listu Kongregacji „komunie zakłada zawsze podwójne odniesienie: *wertykalne* (komunie z Bogiem) i *horyzontalne* (komunie między ludźmi). W pojęciu chrześcijańskim *komunie* jest więc przede wszystkim darem Bożym i owocem Jego inicjatywy, która wypełniła się w misterium paschalnym” (nr 3). Przez sakramenty święte powstaje nie tylko nowy związek między człowiekiem a Bogiem, ale także nowy związek ludzi między sobą w Kościele. W tajemnicy Kościoła komunie ma także wymiar *n i e w i d z i a l n y*, czyli oznacza wewnętrzną komunie z Osobami Trójcy Świętej i z innymi ludźmi, oraz wymiar *w i d z i a l n y*, przejawiający się w komunie w nauce apostołów, w sakramentach i porządku hierarchicznym. Prawdziwa komunie nie może ograniczać się jedynie do więzi moralnych i społecznych, lecz jest zawsze natury ontycznej i nadprzyrodzonej (nr 9). Taki Kościół jako komunie najwyraźniej ukazuje niedzielne zgromadzenie eucharystyczne.

⁶ „L’Osservatore Romano” 13:1992 nr 10 s. 37-41; por. J. R a t z i n g e r. *Kościół jako komunie*. Tamże s. 41-43; zob. I. B o k w a. *Kościół jako wspólnota. Wokół dokumentu Kongregacji Doktryny Wiary*. „Przegląd Powszechny” 11:1993 nr 1 s. 30-41.

NIEDZIELA – EUCHARYSTIA – PARAFIA

Znaczeniu niedzieli dla Kościoła poświęca Papież bezpośrednio dwa numery swego Listu (35 i 36), w których wskazuje na ścisły związek między niedzielą jako „dniem Pańskim” i niedzielą jako „dniem Kościoła”. Na zewnątrz niedziela jako dzień Kościoła najwyraźniej widoczna jest wtedy, gdy miejscowa wspólnota gromadzi się na Eucharystię. Papież powołuje się na Konstytucję o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, która zaleca, aby rozwijając poczucie wspólnoty parafialnej „zwłaszcza przez wspólną celebrację niedzielnych Mszy św.” (KL 42). Szczególną rolę w tym względzie pełni kościół parafialny. Cytując instrukcję *Eucharisticum Mysterium* (nr 26), przypomina o wyjątkowej i niezastąpionej roli parafii dla budowania wspólnoty kościelnej⁷. Z liturgią w kościele parafialnym mają być skoordynowane inne celebracje w kościołach i kaplicach na terenie parafii. W parafialnym zgromadzeniu niedzielnym urzeczywistnia się tajemnica Kościoła jako miejscowej wspólnoty, która także otwiera się i wyraża swą komunie z Kościołem powszechnym przez jedność z Papieżem, innymi biskupami i całym ludem Bożym (DD 34). Przez udział w Eucharystii „umacnia się i wyraża” także poczucie przynależności do wspólnoty kościelnej (DD 35).

Jedność miejscowego Kościoła urzeczywistnia się więc przez celebrację *sacramentum unitatis*, jakim jest Eucharystia gromadząca wiernych miejscowej wspólnoty jako część ludu Bożego (por. KK 4; KL 26). Ta jedność ukazuje się także w tym, że w niedzielę w Eucharystii uczestniczą całe rodziny: rodzice i dzieci, czyli Kościół domowy. Dzięki rodzicom i katechetom dzieci przygotowywane są do uczestnictwa w Eucharystii, ale także w czasie niedzielnej liturgii otrzymują właściwą formację religijną oraz poznają motywy, dla których niedziela jest dniem Kościoła (DD 36).

Budowanie jedności Kościoła przez niedzielną Eucharystię powinno wyrażać się również tym, że uczestniczą w niej członkowie grup, ruchów i stowarzyszeń apostoelskich oraz małych wspólnot zakonnych, którzy w ciągu tygodnia celebrują Mszę świętą w swoich wspólnotach. Udział w niedzielnej liturgii parafialnej ma także dla nich znaczenie eklezjalne przez to, że zachowując swoją własną duchowość mogą doświadczyć wspólnoty i jedności Kościoła

⁷ Zob. R. K a m i ń s k i. *Parafia w diecezji i w Kościele powszechnym*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 30:1983 z. 6 s. 99-115; t e n ż e. *Teologiczne znaczenie parafii*. „Ateneum Kapłańskie” 76:1984 t. 103 s. 383-394; T P a w l u k. *Postługa uświęcania w Kościele*. Tamże t. 102 s. 239-254.

(por. *Christifideles laici* 30). *Dies Domini* przypomina wcześniejsze zalecenia Kościoła, aby w niedzielę nie celebrować Mszy świętej w małych grupach, motywując to tym, aby księży nie odrywać od zwyczajnej posługi w parafii oraz „aby wszelkimi sposobami chronić i rozwijać życie i jedność wspólnoty kościelnej” (por. *Actio pastoralis* nr 10). Jedynie w wyjątkowych warunkach i dla potrzeb formacyjnych członków tych grup biskupi mogą wyrazić zgodę na odstępstwa od tej zasady, jeśli wynikną z tego również korzyści dla całej wspólnoty (DD 36)⁸

Budowanie i podtrzymywanie jedności wspólnoty parafialnej dokonuje się w czasie niedzielnej Eucharystii dzięki słowu Bożemu oraz sakramentalnej Komunii świętej.

SŁOWO BOŻE BUDUJĄCE WSPÓLNOTĘ WIARY

Niedzielna Eucharystia jest dla chrześcijan najpierw ucztą słowa Bożego, dzięki któremu poznają historię zbawienia i znaczenie tajemnicy paschalnej, gdyż sam Chrystus do nich przemawia (por. KL 7; 33)⁹ Dlatego w niedzielę obficie zastawiony jest stół słowa Bożego (trzy czytania) oraz głosi się homilię (por. KL 51-52; KPK 767 § 2). Papież zwraca uwagę, że celem liturgii słowa Bożego w niedzielnej Mszy świętej jest także rozbudzenie u wiernych głodu słuchania „słów Pańskich” (por. Am 8, 11), które dzięki działaniu Ducha Świętego prowadzą do przymierza z Bogiem i doskonałej jedności Kościoła (DD 39)¹⁰

Głoszenie słowa Bożego powinno prowadzić do poznania i umiłowania Pisma świętego. Wyrazem tego jest zarówno sam sposób czytania świętych tekstów, jak i uważne jego słuchanie, nie tylko w czasie Mszy świętej, ale również podczas specjalnych form studium tekstów biblijnych, połączonych z medytacją i modlitwą, zwłaszcza czytań niedzielnych i świątecznych. Dlate-

⁸ Cz. K r a k o w i a k. *Niedzielna Eucharystia w parafii*. W: *Eucharystia. Misterium – ofiara – kult*. Red. J. Kopeć. Lublin 1997 s. 97.

⁹ C z e r w i k. *Sprawowanie Eucharystii* s. 60-65; K r a k o w i a k. *Eucharystia a dzień Pański* s. 210-211; R u s e c k i. *Eklezjotwórczy wymiar Eucharystii* s. 168.

¹⁰ Zob. H. S i m o n. *Niedziela jako dzień słowa Bożego. Zbawczy i wspólnototwórczy charakter liturgii słowa*. W: *Wielkanoc i niedziela. Studia liturgiczno-pastoralne*. T 2. Red. H. Sobeczko. Opole 1994 s. 137-154.

go *Dies Domini* pochwała inicjatywy polegające na przygotowaniu przez duszpasterzy i wiernych niedzielnej liturgii słowa już w ciągu tygodnia, przez „rozważanie słowa Bożego, zanim jeszcze zostanie wygłoszone” Należy dążyć do tego, aby w całej celebracji niedzielnej liturgii, czyli w modlitwach, śpiewach, homilii, wyrażało się jej wyraźne przesłanie i aby w ten sposób skuteczniej oddziaływała na uczestników. Odpowiedzialni za właściwy przebieg tej części Mszy są pełniący posługę słowa. Przez pogłębione studium tekstów biblijnych, połączone z modlitwą, mają oni wiernie przekazać ich treść, uwzględniając aktualne problemy życia współczesnych ludzi (DD 40).

Papież podkreśla również, że liturgia słowa Bożego nie jest jedynie okazją do medytacji i przekazu treści, ale „raczej dialogiem między Bogiem a Jego ludem” Głosząc prawdy o zbawieniu słowo Boże wzywa do odpowiedzi Bogu przez miłość, dziękczynienie, uwielbienie oraz zachęca do codziennego „nawracania się” Niedzielną liturgia słowa Bożego zawiera więc wezwanie do wewnętrznego odnowienia przymierza z Bogiem, zawartego z Nim we chrzcie. Zewnętrznym i wspólnym znakiem nawiązującym do chrztu jest mszalne wyznanie wiary. Głoszenie słowa Bożego w niedzielę Papież porównuje do obrzędów odnowienia Przymierza w Starym Testamencie (por. Wj 19, 78; 24, 3.7), wyrażających się w posłuszeństwie i wierności Bogu. Chodzi bowiem o to, aby słuchane słowo Boże, za sprawą Ducha Świętego, „głęboko oddziaływało na nasze życie” (por. 2 Kor 1, 20-22). Stanowi ono również naturalne przygotowanie do uczty eucharystycznej.

W niedzielnej Eucharystii cały Kościół jednocząc się z Chrystusem zanoszą do Boga Stwórcy wielkie dziękczynienie, „stając się głosem całej ludzkości” za „niezliczone dary” otrzymane w ciągu minionego tygodnia. Przez to wspólnota wyraża wiarę, że przez Chrystusa zostało wszystko stworzone, dzięki Niemu odkupione i na nowo zjednoczone z Bogiem i od Niego wszystko bierze początek (DD 42).

COMMUNIO Z CHRYSYTEM I BRACIAMI

Cała liturgia Kościoła ma charakter dialogu Boga ze swoim ludem. Odnosi się to zwłaszcza do liturgii Mszy świętej. W jej pierwszej części, kiedy czyta się Pismo święte, sam Bóg mówi do swego ludu, który odpowiada na usłyszane słowo przez wiarę i modlitwę. Papież nawiązuje do tego podwójnego nurtu w liturgii i zaznacza, że dotyczy to w szczególności sposobu celebracji

Eucharystii. Nurt „wstępujący”, wyrażający się radością ze spotkania z Panem, wdzięcznością i nadzieją płynącą ze zmartwychwstania, jest skutkiem nurtu „zstępującego” Boga ku ludziom, dlatego możemy zwracać się do Niego w modlitwie przez Chrystusa i łączyć się z Jego Ofiarą (DD 42; por. KKK 1366; 1368). W ten sposób Papież podkreśla uprzedzające działanie Boga, który pierwszy wychodzi do człowieka, obdarza go nowym życiem i włącza do Kościoła jako wspólnoty z Chrystusem i braćmi.

Wspólnota i jedność uczestniczących w Eucharystii wyraża się jeszcze doskonalej w uczcie ofiarnej, w której sam Chrystus jest pokarmem (por. *Eucharisticum Mysterium* 3b) i na którą wszyscy są zaproszeni, zwłaszcza w niedziele i święta. Komunia z Chrystusem wyraża jednocześnie wspólnotę z braćmi¹¹ Niedzielna Eucharystia jest więc nie tylko spotkaniem ze Zmartwychwstałym, ale również „braterskim spotkaniem”, które powinno znaleźć wyraz także w samej celebracji liturgii. Znakiem tego braterskiego charakteru niedzielnej liturgii są słowa powitania gromadzących się na Eucharystię, modlitwy obejmujące potrzeby całej wspólnoty i przekazywanie znaku pokoju (DD 44).

MISYJNY CHARAKTER NIEDZIELNEJ EUCHARYSTII

Celebracja Eucharystii nie może kończyć się w kościele. Uczestnicy liturgii powołani są, aby „w codziennym życiu być ewangelizatorami i świadkami” Aby ukazać wiernym odpowiedzialność za dawanie świadectwa przeżytemu spotkaniu z Chrystusem w czasie niedzielnej Eucharystii, Papież zaleca nawiązywanie do modlitwy po Komunii i obrzędów rozesłania. Uczeń Chrystusa ma czynić w swoim środowisku „z całego swego życia dar, duchową ofiarę miłą Bogu (por. Rz 12, 1)” Ponownie odwołując się do spotkania uczniów w Emaus, którzy rozpoznawszy Chrystusa zmartwychwstałego dzielili się radością ze spotkania z Panem, stwierdza, że każdy uczestnik Eucharystii ma czuć się dłużnikiem swoich braci (por. Łk 24, 30-35). Uczestnictwo w niedzielnej Eucharystii jest zawsze wezwaniem i zobowiązaniem do odpo-

¹¹ C z e r w i k. *Sprawowanie Eucharystii* s. 68-69; K a m i ń s k i. *Wspólnotowórcza rola Eucharystii* s. 185-196.

wiedzialności za misyjne dzieło Kościoła, głównie przez apostołstwo słowa i życia w swoim środowisku.

KOŚCIÓŁ JAKO WSPÓLNOTA ESCHATOLOGICZNA

Celebracja niedzielnej Eucharystii jako pamiątki śmierci i zmartwychwstania Chrystusa przypomina i umacnia świadomość, że Kościół jest ludem pielgrzymującym, czyli wskazuje na jego wymiar eschatologiczny. Świętowanie kolejnych niedziel prowadzi wiernych do „dnia Pańskiego” który będzie trwał wiecznie. Eschatologiczna natura Kościoła w pełni wyraża się w celebracji niedzielnej Eucharystii jako pamiątce chwalebego Chrystusa, Oblubieńca Kościoła przebywającego już w niebieskim Jeruzalem, które jest ostatecznym celem pielgrzymującego ludu Bożego (DD 37; 26; por. Ap 21, 2; KK 48-51)¹²

Aspekt eschatologiczny w świętowaniu niedzieli wyraża się także w tym, że uczestnictwo w Eucharystii jest zapowiedzią udziału w „Godach Baranka” (Ap 19, 9) i przez to rodzi nadzieję nie tylko na spotkanie z Bogiem w życiu przyszłym, ale także staje się źródłem nadziei w wymiarze życia doczesnego pośród zwykłych i codziennych obowiązków (DD 38; por. KDK 1; *Dominum et Vivificantem* 61-64).

Ku przyszłości eschatologicznej kieruje wiernych również cała liturgia eucharystyczna oraz kończąca ją doksołogia i „Amen”, w której całe zgromadzenie wyraża wiarę i nadzieję, że Chrystus „przekáže królowanie Bogu Ojcu [...], aby Bóg był wszystkim we wszystkich” (1 Kor 15, 24.28).

Na eschatologiczny aspekt niedzieli wskazuje także jej określenie jako „dnia ósmego” (DD 26).

¹² Zob. E. O z o r o w s k i. *Eschatyczna rzeczywistość Eucharystii*. W: *Jezus eucharystyczny* s. 212-227.

OBOWIĄZEK UCZESTNICTWA W NIEDZIELNEJ EUCHARYSTII I JEGO WYPEŁNIENIE

Podstawą obowiązku uczestnictwa w niedzielnej i świątecznej Eucharystii jest najpierw sakrament chrztu, wszczepiający w Chrystusa i włączający do Kościoła, a następnie trzecie przykazanie Boże (DD 25; 39; 31; por. KKK 2180-2183)¹³ Papież trzykrotnie nawiązuje do chrztu w kontekście świętowania niedzieli. Dzień ten ma przypominać chrześcijaninowi o zbawieniu ofiarowanym mu przez chrzest, dzięki któremu stał się nowym człowiekiem w Chrystusie (por. Kol 2, 12; Rz 6, 46). Chrzcielny aspekt niedzieli podkreśla zalecenie, aby sakramentu chrztu udzielać w tym dniu, w którym Kościół wspomina zmartwychwstanie Pańskie, oraz pokropienie wodą święconą jako jedna z form aktu pokuty (DD 25). Również mszalne wyznanie wiary w niedzielę ma charakter chrzcielny i paschalny zarazem, gdyż przypomina przyrzeczenia chrzcielne oraz odnawia postanowienie wierności Chrystusowi i Jego Ewangelii (DD 29). Wreszcie uczestnicząc w niedzielnym zgromadzeniu eucharystycznym ochrzczony doświadcza, że przez łaskę chrztu otrzymuje zbawienie jako członek Mistycznego Ciała Chrystusa i wspólnoty ludu Bożego (DD 31).

Przykazanie świętowania niedzieli jest dla Kościoła istotnym i koniecznym znakiem relacji ochrzczonych do Boga (DD 13). Chrześcijanie w czasie niedzielnej Eucharystii składają w modlitwie Bogu, jako swemu Stwórcy, należne uwielbienie i dziękczynienie nie tylko we własnym imieniu, ale także „stają się rzecznikiem całego stworzenia” i przez to wyrażają swoją więź z Bogiem (DD 15). Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego* uczestnictwo w niedzielnej Eucharystii świadczy o „przynależności do Chrystusa i Jego Kościoła oraz wierności Chrystusowi i Kościołowi” Jednocześnie jest potwierdzeniem i umocnieniem komunii w wierze i miłości z całym Kościołem (KKK 2182).

Ponieważ uczestnictwo w niedzielnej Eucharystii jest poważnym obowiązkiem każdego członka Kościoła, do zadań pasterzy należy „zapewnić wszyst-

¹³ Zob. G. F r a n s e n. *L'obligation à la messe dominical en Occident*. „La Maison-Dieu” 1965 nr 83 s. 55-70; S. M a r s i l i. *Ambiguità del „precetto” dominicale*. „Rivista liturgica” 62:1975 s. 544-551; A. M a r c o l. *Przykazanie święcenia niedzieli*. „Studia Theologica Varsaviensia” 30:1992 nr 2 s. 5-26; K. J e ż y n a. *Uświęcenie czasu. Dzień Pański w świetle nowego „Katechizmu Kościoła katolickiego”*. W: *Katechizm Kościoła katolickiego. Przesłanie moralne Kościoła*. Red. J. Nagórny, A. Derdziuk. Lublin 1995 s. 143-155.

kim rzeczywistą możliwość wypełnienia tego przykazania” (DD 49). W tym celu od dawna już prawo kościelne zezwalało na celebrację przez duszpasterzy więcej niż jednej Mszy świętej w niedziele i święta¹⁴ (por. KPK kan. 905 § 2) oraz wprowadzenie od 1953 r. wieczornych Mszy świętych. Na podstawie obecnego prawa kanonicznego czas wypełniania niedzielnego obowiązku rozpoczyna się już w sobotę wieczorem (DD 49; por. KPK kan. 1248 § 1)¹⁵ Liturgię Mszy świętej celebrować się wtedy tak jak w niedzielę, gdy chodzi o formularz mszalny i czytania biblijne. Obowiązuje również głoszenie homilii, modlitwa powszechna oraz uroczysty sposób całej celebracji.

Tych, którzy w niedziele wyjeżdżają poza miejsce stałego zamieszkania, Papież zachęca, aby uczestniczyli w Eucharystii razem z miejscową wspólnotą, „wzbogacając ją swoim osobistym świadectwem” Jednocześnie wspólnota ta winna okazywać im „serdeczną gościnność” Duszpasterze zaś miejsc pielgrzymkowych i atrakcyjnych turystycznie winni organizować i tworzyć odpowiednie formy opieki dla przybywających tam pielgrzymów i turystów (DD 49).

Zagrożeniem świętowania niedzieli jako dnia Pańskiego i dnia Kościoła jest, według Papieża, powszechna praktyka weekendu, „rozumianego jako cotygodniowy czas odpoczynku, przeżywanego nieraz z dala od stałego miejsca zamieszkania i związanego często z udziałem w różnych formach aktywności kulturalnej, politycznej lub sportowej, które zwykle są organizowane właśnie w dni świąteczne” (DD 4)¹⁶ Dostrzegając pozytywne znaczenie i potrzebę odpoczynku i świętowania, które „wpisane są w naturę ludzką” Papież wzywa chrześcijan, aby „nie mylili świętowania niedzieli, które powinno być prawdziwym uświęceniem dnia Pańskiego, z «zakończeniem tygodnia», rozumianym zasadniczo jako czas odpoczynku i rozrywki” (DD 4), i nie zapominali, że centrum świętowania niedzieli jest Eucharystia (DD 5).

W związku z tzw. kulturą weekendu ciekawe uwagi czyni J. Ratzinger. We współczesnym świecie czas wolny wyraża tęsknotę za tym, co inne, za współ-

¹⁴ Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Częstotliwość sprawowania Eucharystii*. „Collectanea Theologica” 56:1986 z. 1 s. 64-66; t e n ż e. *Niedzielna Eucharystia w parafii* s. 95-98.

¹⁵ Zob. K r a k o w i a k. *Niedzielna Eucharystia w parafii* s. 98-104; S. C i c h y *Rozpoczęcie świętowania niedzieli w sobotę*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 43:1990 s. 36-42; G. F u c h s. *Die Feier des Sonntags am Samstagabend*. „Liturgisches Jahrbuch” 42:1992 s. 81-95.

¹⁶ Zob. L. B e r t s c h. *Stirbt der Sonntag am Wochenende?* „Liturgisches Jahrbuch” 31:1981 s. 158-168; G. S e i f e r. *Verschwindet der Sonntag im Wochenende?* „Diakonia” 21:1990 nr 1 s. 13-15; W N o w a k. *Świętowanie niedzieli*. „Atencum Kapłańskie” 85:1993 t. 120 s. 504-518.

notą najbliższych i wspólnym przeżywaniem tego, co tę wspólnotę buduje. Ze strony Kościoła odpowiedzią na te potrzeby jest niedzielna liturgia. Nie może ona jednak konkurować z show-biznensem. Liturgia nie może być „towarzystwem kółkiem rozrywkowym”, a ksiądz showmanem. Niedzielna liturgia winna ukazać najbardziej istotny wymiar egzystencji człowieka, czyli jego relację do Boga i perspektywę życia wiecznego, ale także obecność Tajemnicy i działanie mocy Bożej¹⁷

NIEDZIELNE ZGROMADZENIA BEZ UDZIAŁU KAPŁANA

Chociaż celebrowanie Eucharystii jest zwyczajną formą świętowania przez Kościół niedzieli, w pewnych warunkach nie zawsze jest to możliwe. Wtedy Kościół zaleca zwoływanie zgromadzeń niedzielnych bez udziału kapłana i określa zasady, którymi należy się kierować przy ich organizacji (por. KPK kan. 1248 § 2)¹⁸ Zawsze jednak należy dążyć do tego, aby wykorzystując wszystkie możliwości i okazje „organizować zgromadzenia w jakimś miejscu centralnym, dostępnym dla różnych wspólnot żyjących z dala od siebie” (DD 53).

W związku z takimi praktykami J. Ratzinger zwraca uwagę na dwie różne sytuacje, w jakich znajdują się wierni nie mogący uczestniczyć we Mszy świętej z powodu braku kapłanów. Pierwsza dotyczy Kościoła w krajach misyjnych, gdzie zazwyczaj sieć kościołów jest rzadka i dlatego kapłani z konieczności tylko w określonych odstępach czasu przewodniczą celebrowaniu Eucharystii, podczas gdy w inne niedziele wierni gromadzą się na celebrowanie słowa Bożego. Druga zaś ma miejsce w krajach, w których prawie w każdej miejscowości jest kościół, dawniej mający najczęściej własnego kapłana (proboszcza) lub przynajmniej regularnie w niedzielę celebrowano w nim Mszę świętą z udziałem miejscowej wspólnoty wiernych. Celebrowanie jedynie liturgii słowa Bożego w takiej wspólnotce, która ma możliwość uczestnictwa w Eucharystii w nieco dalej położonym kościele, nie ma głębszego i teologicznego uzasadnienia. Kard. Ratzinger tłumaczy to pierwszeństwem sakramentu przed

¹⁷ J. R a t z i n g e r. *Nowa pieśń Pana. Wiara w Chrystusa a liturgia dzisiaj*. Kraków 1999 s. 123.

¹⁸ Zob. Kongregacja Kultu Bożego. *Dyrektorium dotyczące celebrowania niedzielnych pod nieobecność kapłana „Christi Ecclesia”* (2 czerwca 1988). „Notitiae” 24:1988 s. 366-378.

psychologią i pierwszeństwem Kościoła przed grupą¹⁹ Oznacza to, że powinna być zachowana właściwa hierarchia ważności. Doświadczenie bycia razem, zgromadzenie i pielęgnowanie więzi między miejscową wspólnotą nie może być ważniejsze niż sakrament. Prowadzi to bowiem do odejścia od teologicznego rozumienia i obiektywnego przeżywania Kościoła i Eucharystii i podkreślania głównie subiektywnych przeżyć i doznań uczestników, czyli wyjście z obszaru teologii i wejście w obszar socjologii i psychologii. Wskazuje jednocześnie na skutek takiego postępowania – dana wspólnota celebrytuje wówczas samą siebie, a kościół spełnia jedynie funkcję społeczną, jako miejsce zebrania miejscowej wspólnoty. Samo gromadzenie się nie może być ważniejsze niż Eucharystia, gdyż wtedy powstaje niebezpieczeństwo, że Eucharystia jest tylko zgromadzeniem, a wspólnota, czyli bycie razem, jej celem. Tymczasem Eucharystia jako sakrament jest fundamentem każdej wspólnoty Kościoła. W niej Kościół nie celebrytuje siebie samego, lecz misterium swego Pana, z Nim się spotyka, Jego wielbi i przez Niego zostaje obficie obdarowany pokarmem słowa Bożego i chleba eucharystycznego. Wtedy jednak gdy wspólnota z prawdziwej konieczności (misje) gromadzi się bez obecności kapłana, ich liturgia „nie jest poprzestawaniem na tym, co jedynie własne, lecz stanowi wspólny gest – wspólne wyciągnięcie rąk ku «temu, co jest Pana», ku niedzieli Kościoła”²⁰

Takie rozumienie znaczenia zgromadzenia wiernych na liturgię znajduje potwierdzenie w Liście apostolskim Jana Pawła II *O tajemnicy i kulcie Eucharystii* z 1980 r. Pisząc o związku Eucharystii z Kościołem, Papież przypomina znaną prawdę, że „tak jak Kościół «sprawia Eucharystię», tak «Eucharystia buduje Kościół»” (nr 4; por. KK 11; *Redemptor hominis* 20). Kościół jednak nie urzeczywistnia się przez samo zespolenie ludzi między sobą i przeżycie braterstwa. „Kościół urzeczywistnia się wówczas, gdy w owym braterskim zespoleniu i wspólnocie sprawujemy i celebrytujemy Chrystusową Ofiarę krzyża [...], a z kolei, głęboko przejęci tajemnicą naszego Odkupienia, przystępujemy społecznie do Stołu Pańskiego, aby karmić się w sposób sakramentalny owocami Najświętszej Ofiary przebłagalnej”²¹

J. Ratzinger stwierdza, że „Eucharystia jest obecnością Zmartwychwstałego, który pod znakami ofiary z siebie nieustannie daje siebie samego i przez to jest naszym życiem. Dlatego Eucharystia sama i jako taka jest

¹⁹ R a t z i n g e r. *Nowa pieśń Pana* s. 118.

²⁰ Tamże s. 120-121.

²¹ Tamże.

dniem Pańskim: *dominicus*, jak wyrazili jednym słowem męczennicy z północnej Afryki”²²

Niedziela winna być także dniem przeżycia wspólnoty Kościoła przez tych, którzy z przyczyn od nich niezależnych nie mogą uczestniczyć w Eucharystii w kościele. Nieobecni fizycznie na zgromadzeniu eucharystycznym, mogą duchowo jednoczyć się z celebracją Eucharystii dzięki transmisji radiowej lub telewizyjnej. Jeśli dołączy się do niej posługa nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej, reprezentujących miejscową wspólnotę i wyrażających solidarność z nimi, mogą jeszcze doskonale korzystać z owoców niedzielnej Mszy i przeżywać niedzielę jako prawdziwy dzień Pański i dzień Kościoła (DD 54).

ZAKOŃCZENIE

Z całego Listu apostolskiego *Dies Domini* wynika, że niedziela jako dzień Pański, zarówno w całym roku liturgicznym jak i życiu Kościoła jako ludu Bożego Nowego Przymierza, ma „fundamentalny i nadrzędny charakter” (DD 78). Z tej racji jest „naturalnym wzorcem” świętowania innych uroczystości oraz obowiązku uczestnictwa w Eucharystii (DD 79). Aby chrześcijanie tak rozumieli sens niedzieli i jej znaczenie dla życia całego Kościoła, konieczna jest odpowiednia katecheza i takie działania pastoralne, które zapewnią zachowanie tradycyjnego miejsca niedzieli w życiu wierzących i całego Kościoła. Stanie się to możliwe wtedy, gdy wszyscy członkowie Kościoła będą świętować niedzielę nie jako nakaz prawa, lecz jako wewnętrzną potrzebę, „wpisaną w samą istotę chrześcijańskiej egzystencji” (DD 81), oraz rozumieją, że „nie można żyć wiarą i w pełni uczestniczyć w życiu chrześcijańskiej wspólnoty, jeśli nie bierze się regularnie udziału w niedzielnym zgromadzeniu eucharystycznym” (tamże). Aby wszyscy wierni rzeczywiście dobrze poznali całą bogatą treść teologiczną niedzieli jako dnia Pańskiego i dnia Kościoła, Papież wzywa biskupów i księży do niestrudzonego działania dla osiągnięcia tego celu (DD 87; por. 48). Treść Listu apostolskiego *Dies Domini* stanowi doskonałe i bogate źródło przepowiadania homiletycznego i katechezy o niezastąpionej roli niedzieli dla życia chrześcijańskiego i budowania wspólnoty Kościoła.

²² Tamże s. 103-104.

BIBLIOGRAFIA

- C z ł a p a S.: Niedziela dzień Pański i dzień Kościoła. „Collectanea Theologica” 48:1978 z. 2 s. 97-100.
- D i a s M. M.: Niedziela dniem żywotności Kościoła i miłości. „Communio” 15:1995 nr 3 s. 109-115.
- D o b i o s c h H.: Die Vorabendmesse als Sonntagsgottesdienst. „Theologisch praktische Quartalschrift” 134:1986 s. 39-50.
- D o n g h i A.: Domenica e anno liturgico. „Rivista liturgica” 64:1977 s. 56-61.
- G ł o w a W: Niedziela dniem wspólnoty. W: Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego. Red. J. Kopeć. Opole 1995 s. 171-184.
- G r e l o t P: Dzień Pański. „Communio” 2:1982 nr 3 s. 6-17.
- H a r n o u c o u r t Ph.: Der Tag des Herrn. „Heiliger Dienst” 37:1983 s. 1-15.
- K u p k a J.: Dzień Pański w parafii. „Communio” 2:1982 nr 3 s. 51-78.
- M a r i s l i S.: Ambiguità del „preetto” domenicale. „Rivista liturgica” 62:1975 s. 544-551.
- N a d o l s k i B.: Kocham niedzielę. Poznań: Pallottinum 1997.
- N a d o l s k i B.: Niedziela świętem Paschy. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 41:1988 s. 407-415.
- N a d o l s k i B.: Pochwała święta. Poznań: Pallottinum 1997
- N a g y S.: Sakralny charakter niedzieli. „Communio” 2:1982 nr 3 s. 17-25.
- Niedziela dzisiaj. Red. J. Krucina. Wrocław 1993.
- N o w a k W: Świątowanie niedzieli w świetle wymogów nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego. Olsztyn 1995.
- P i e t r a s H.: Dzień święty. Antologia tekstów patrystycznych o świątowaniu niedzieli. Kraków 1992.
- R a t z i n g e r J.: Znaczenie dnia Pańskiego. „Communio” 15:1995 nr 3 s. 39-59.
- R o j e w s k i A.: Dzień Chrystusa – dzień Kościoła. Teologiczno-pastoralne aspekty świątowania niedzieli. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 41:1988 s. 415-426.
- R u s e c k i M.: Eklezjotwórczy wymiar Eucharystii. W: Jezus eucharystyczny. Red. M. Rusecki, M. Cisko. Lublin: RW KUL 1997 s. 167-175.
- S o b c z y k W: Zagrożenie dnia Pańskiego. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 34:1981 s. 31-18.
- T r i g o J. S.: Nakaz niedzielny: udział w Eucharystii i powstrzymanie się od pracy. „Communio” 15:1995 nr 3 s. 79-95.
- Z i m o Ń D.: Eucharystia w kontekście duszpasterskim niedzieli. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 34:1981 s. 18-24.

SUNDAY AS THE DAY OF THE CHURCH

S u m m a r y

The article is concerned with the third chapter of the Apostolic Letter *Dies Domini* on the meaning of Sunday in the life of the Church and the forms of celebrating it. Since the Church is most fully realised in the celebration of the Eucharist, in the centre of the Sunday celebration is the Eucharist gathering as the epiphany of the Church in the parish community. Taking part in the Sunday celebration of the Eucharist, the community of the faithful feeds on God's Word and the Eucharist bread and it realises its missionary and eschatological character. Participation in the Sunday Holy Mass cannot be treated as merely fulfilling the commandment (duty), but first of all as a privilege of the ones belonging to Christ and to His Church, and at the same time as a public *credo*. The common practising of the weekend with the stress on rest and entertainment, as well as – in certain areas of the Church – lack of priests, are a threat to the really Christian way of celebrating Sunday. Although Sunday gatherings without the Eucharist are recommended by the Church, the Pope emphasises that participation in the Eucharist Offering is the usual and most perfect form of celebrating Sunday.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: niedziela, zgromadzenie eucharystyczne, parafia, Kościół.

Key words: Sunday, Eucharist gathering, parish, Church.